

En utskrift från Dagens Nyheters nätupplaga, DN.se, 2014-04-02 10:08:17

Artikeln ursprungsadress: <http://www.dn.se/debatt/daliga-jobbvillkor-gor-att-sverige-tappar-elitforskare/>

”Dåliga jobbvillkor gör att Sverige tappar elitforskare”

Publicerad i dag 00:05

Foto: All Over Press

Bättre förutsättningar i konkurrentländer. Unga forskare måste få en ärlig chans att meritera sig för tillsvidareanställning. Därför måste meriteringstjänsterna förlängas från fyra till sex år, och villkoren för permanent forskaranställning efter det måste bli klarare, skriver åtta ledamöter i Vetenskapsakademien.

Det största hotet mot Sveriges framtida forskningsförmåga är en svag tillväxt av antalet unga forskare i det internationella toppskiktet. Vi tar inte tillräckligt väl till vara de unga forskarnas potential till nytänkande och kreativitet. I stället går vi miste om forskningsbegåvningar som hittar bättre anställnings- och karriärvillkor i andra länder. Dessutom är det svårt att rekrytera internationellt framstående unga forskare till Sverige.

En av de främsta orsakerna till problemet är att Sverige är en av få internationellt framstående vetenskapsnationer som inte har en ordnad karriärväg för unga forskare. De rekryteras relativt godtyckligt till en karriär vid våra universitet. Villkoren är oklara och sämre än i många andra länder och de varierar mellan olika lärosäten. Starka vetenskapsnationer som USA, Kanada, Tyskland, Schweiz, Nederländerna och Singapore har utvecklade karriärsystem för unga forskare med meriteringstjänster på minst fem år. Universiteten där genomför omfattande utvärderingar före beslut om fasta anställningar. Nyrekryteringen av unga forskare i internationell toppklass är också betydligt större i till exempel Nederländerna och Schweiz än i Sverige.

För att Sverige ska kunna hävda sig som vetenskapsnation måste unga forskare få en ärlig chans att meritera sig för tillsvidareanställningar inom universitetsvärlden. Meriteringen är en viktig fas i forskarkarriären, både för unga forskare som vill inleda en akademisk karriär och för universitet och högskolor som vill satsa på dem som har förutsättningar att bli framgångsrika forskare. Rätt hanterad är denna tid kreativ och produktiv, men med fel

styrmedel ger den rikriktning och godtycke i urvalsprocesserna.

En ung blivande forskare behöver vanligtvis klara av tre steg i sin forskarkarriär. Steg ett är en doktorsexamen. Steg två är oftast en period som postdoktor utomlands eller i Sverige. Doktorandutbildningen är centralt reglerad i högskoleförordningen och postdoktorsperioden regleras via lokala avtal. Båda dessa steg innebär samspel mellan den unga forskaren och mer etablerade forskare som ofta fungerar som handledare.

Först i steg tre börjar i regel den självständiga forskarkarriären. Det är nu den unga forskaren ska etablera sitt första egna forskningsprogram, visa sin vetenskapliga originalitet och meritera sig pedagogiskt. För att klara detta måste det ges en rimlig basfinansiering som möjliggör självständig vetenskaplig verksamhet. Vad tillräcklig finansiering innebär varierar mellan olika vetenskapsgrenar.

Det är också önskvärt att den unga forskaren kan knyta doktorander och andra medarbetare till sina projekt, eftersom handledning är ett väsentligt inslag i akademisk forskning. Om en ung forskare ska hinna rekrytera och handleda doktorander fram till disputation krävs en period på runt sex år. En sexårig meriteringsperiod ger också den unga forskaren arbetsro och utrymme för vetenskapligt risktagande – en förutsättning för framgångsrik forskning.

Ett krav för en meriteringstjänst värd namnet är rätten till prövning för tillsvidareanställning mot mål som arbetsgivaren definierat i förväg. Målen kommer att variera beroende på vetenskapsgren, men de bör vara både kvalitativa och kvantitativa. Meriteringsperioden måste därför ha en varaktighet som medger en reell utvärdering av forskningsprestationerna och den pedagogiska färdigheten. Efter halva tiden kan arbetsgivaren utvärdera hur väl den unga forskaren har etablerat sig inom sitt forskningsområde och engagerat sig i undervisningen. Mot slutet av meriteringsperioden ska forskningen kvalitetsgranskas. Denna granskning bör omfatta publicerade forskningsartiklar, forskningsmedel som efter noggrann vetenskaplig prövning erhållits i konkurrens med andra, handledning av doktorander och förmåga att leda en forskargrupp. Först då kan ett beslut om tillsvidareanställning grundas på den unga forskarens egna prestationer och inte på vad som åstadkommit som doktorand och postdoktor under handledning av mer etablerade forskare.

I högskoleförordningen finns sedan 2012 en fyraårig tidsbegränsad "anställning för meritering" utan rätt att bli prövad för tillsvidareanställning. Tanken är att universitet och högskolor själva ska bestämma om de vill ge sina unga forskare möjlighet till sådan prövning. Men den fyraåriga meriteringstjänsten ger varken tid för doktorandhandledning eller sådan arbetsro att innehavaren får rimliga chanser att visa sin kreativitet och kapacitet. Arbetsgivaren får inte heller möjlighet till någon reell utvärdering av den unga forskaren, eftersom utvärderingen måste ske redan efter cirka två och ett halvt år om de som inte får fortsatt anställning i tid ska kunna söka sig till andra verksamheter.

Den nuvarande fyraåriga meriteringstjänsten är alltså inte tillfredsställande för vare sig den unga forskaren eller arbetsgivaren. Det är också orimligt att det inte föreligger någon rätt till prövning, eftersom det innebär en oförutsägbarhet i karriärplaneringen som sannolikt hämmar rekryteringen till forskarkyrket. Vi menar därför att den nuvarande fyraåriga meriteringstjänsten bör avskaffas.

Högskoleförordningens tidsbegränsade "anställning för meritering" bör i stället bli sexårig med lagstadgad rätt till prövning för tillsvidareanställning enligt på förhand tydligt formulerade kriterier. Med meriteringstjänsten bör följa adekvat grundfinansiering. Detta skulle ge ett transparent och enhetligt system som tillåter unga forskare att planera sin framtid och bygga en egen forskningsverksamhet. Det skulle dessutom göra det möjligt för universitet och högskolor att genomföra välgrundade utvärderingar av unga forskares kapacitet, kreativitet och originalitet.

En sexårig meriteringstjänst som ger unga forskare en tydligare karriärväg och klarare kriterier för permanent forskaranställning skulle vara ett viktigt bidrag till att göra Sverige till en mer attraktiv arbetsmarknad för unga internationellt framstående forskare. En sådan reform är viktig för Sveriges möjligheter att hävda sig inom internationellt banbrytande forskning.

Lars Calmfors, professor i internationell ekonomi, Stockholms universitet; **Carl-Henrik Heldin**, professor i molekylär cellbiologi, Uppsala universitet; **Danica Kragic Jensfelt**, professor i datalogi, KTH; **Mats Larsson**, professor i molekylfysik, Stockholms universitet; **Kerstin Lidén**, professor i laborativ arkeologi, Stockholms universitet; **Sven Lidin**, professor i oorganisk kemi, Lunds universitet; **Britt-Marie Sjöberg**, professor emeritus i molekylärbiologi, Stockholms universitet; **Gunnar Öquist**, professor emeritus i fysiologisk botanik, Umeå universitet

---

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.